

ANADOLULU RUM KADINLAR SAVUNMA ÖRGÜTÜ VE FAALİYETLERİ

Nilüfer ERDEM*

ÖZ

Rumlar, Türk ordusunun Sakarya Zaferi sonrasında cephedeki gelişmelerle ilgili tam manasıyla bilgi sahibi olmasalar da işlerin Yunan ordusu için iyi gitmediğinin farkındaydılar. Yunanistan'ın Anadolu'yu terk edeceği söylentilerinden tedirginlik duyarak Rum erkekleri, Yunan ordusunun çekilmesi halinde direniş gerçekleştirmek amacıyla "Helen Anadolu Savunma Örgütü'nü [Elliniki Mikrasiatiki Amina (EMA)]" kurmuşlardır. Bu gelişmeyi "Anadolulu Rum Kadınlar Savunma Örgütü'nün [Amina Ellinidon Mikrasias (AEM)]" kurulması takip etmiştir. Makalemizin amacı Rum kadınların bu örgütünü gün yüzüne çıkarmak ve Mart-Ağustos 1922 tarihleri arasındaki faaliyetlerini İzmir Rum basın organlarından *Amalthiya*, *Estia*, *Tharros*, *Patris* ve *Sinadelfos* gazetelerinden yararlanarak ortaya koymaktır.

Anadolulu Rum Kadınlar Savunma Örgütü, Helen Anadolu Savunma Örgütü'ne ve Yunan ordusuna destek sağlamak amacıyla kurulmuş, merkez olarak İzmir'deki Omirion Kız Okulu'nu kullanmıştır. Örgüt kurulduktan sonra Anadolu'daki Rum kadınlarına ait pek çok cemiyet, örgütün şubeleri haline gelmiştir. Örgüt Anadolu'daki Yunan askerlerinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere ianeler gerçekleştirerek yardımlar toplamış, aynı zamanda Yunanistan ve batılı devletlerdeki kadın kuruluşlarıyla diyalog kurmuş ve destek arayışına girmiştir. Omirion Kız Okulu'nda örgüt üyeleri tarafından Yunan askerleri için kıyafetler dikilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rum, İzmir, Megali İdea, Anadolu Harekâtı, Örgüt

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul, ORCID: orcid.org/0000-0003-1393-7655, E-posta: nilerdem@istanbul.edu.tr

NİLÜFER ERDEM

ANATOLIAN GREEK WOMEN DEFENSE ORGANIZATION AND ITS ACTIVITIES

ABSTRACT

Although the Greeks did not know exactly about the developments on the front after the Turkish army's Sakarya Victory, they were aware that things were not going well for the Greek army. Worried about the rumors that Greece would leave Anatolia, Greek men established the "Hellenic Anatolian Defense Organization [Elliniki Mikrasiatiki Amina (EMA)]" in order to carry out resistance in the event of the Greek army's withdrawal. This development was followed by the establishment of the "Anatolian Greek Women Defense Organization [Amina Ellinidon Mikrasias (AEM)]". The aim of our article is to reveal this organization of Greek women and to expose their activities between March-August 1922 by using Izmir Greek press organs Amalthiya, Estia, Tharros, Patris and Sinadelfos newspapers.

Anatolian Greek Women Defense Organization was established to support the Hellenic Anatolian Defense Organization and the Greek army, it used the Omirion Girl's School in Izmir as its center. After the establishment of the organization, many societies belonging to Greek women in Anatolia became branches of the organization. The organization gathered aid by carrying out donations to meet the needs of Greek soldiers in Anatolia, at the same time, established a dialogue with women's organizations in Greece and western states and asked their support. At the Omirion Girls' School, clothes for Greek soldiers were sewn by members of the organization.

Keywords: Greek, Izmir, Megali Idea, Anatolian Operation, Organization

Giriş

Türkçeye "Büyük Ülkü" ya da "Büyük Fikir" olarak çevirebileceğimiz "Megali İdea"nın¹ öncelikli amacı Yunan² Devleti'ni

¹ Yunancanın Türk Alfabesi kullanılarak yazılışı konusunda Türkiye'de kurum ve kişilerin farklı uygulamalara gittikleri görülmüştür. Suat Sinanoğlu, Türk Tarih Kurumu, Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Millî Kütüphane uygulamaları buna örnek olarak gösterilebilir. Biz, kullanılan transliterasyon uygulamalarından hiçbirini benimsemedik. Çünkü bizim kanaatimize göre, bunların hiç birinde Yunanca okunuş tam olarak karşılanamamaktaydı. Bu esasen, Yunancada i, e ve o gibi seslerin birden fazla harfle karşılanmasından ve bunların farklı olarak belirtilmesi gerektiğinden kaynaklanan bir zorluktu. Tüm bunları düşünerek çalışmamızda Yunanca kelimelerin okunuşunu esas aldık ve kelimenin Yunanca olarak en yakın okunuş şeklini vermeye çalıştık.

² Çalışmamızda Ortodoks olan, Yunanca konuşan (Rumca dediğimiz dil çok hafif şive farklılığı ile Yunancanın aynıdır) Osmanlı ve daha sonra Türk uyruklu olan azınlık mensuplarını "Rum" ifadesiyle andık. Yunanca konuşan, Ortodoks Yunanistan vatandaşlarını anmamız gerektiğinde

ANADOLULU RUM KADINLAR SAVUNMA ÖRGÜTÜ VE FAALİYETLERİ

kurmak ve sonrasında Osmanlı Devleti'nden koparacağı topraklarla bu devletin sınırlarını genişletmektir.³ Ancak Yunanistan'ın desteklediği, Rumlara yönelik Osmanlı topraklarındaki eğitim seferberliği de “Megali İdea”nın başka bir boyutudur ve Yunanistan için en az toprakları genişletmek kadar önemli olmuştur. Bu seferberliğin hedefi Osmanlı tebaası Rumlarda Helen ulusçuluğuyla ilgili duyguları işlemek ve Yunan dilini canlandırmaktır. Bu çerçevede Anadolu'da ve Trakya'da, Yunan Devleti'nin sunmuş olduğu normlarda pek çok okul açılmıştır. Yunan Devleti kurulmazdan önce Osmanlı tebaası Rum gençleri Avrupa üniversitelerinde veya dini eğitimin önemli merkezlerinde eğitim alırken, Atina Üniversitesi kurulduktan sonra burada eğitim almaya başlamışlardır. Atina'da eğitim alan bu gençler, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren doğdukları yerlere geri dönmüşler, bir kısmı öğretmen olarak söz konusu Rum okullarında görev almışlardır. Ayrıca XIX. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı topraklarında Rumlara ait pek çok cemiyet de kurulmuştur ki, bu cemiyetlerin başkanlarını ve yönetim kurulu üyelerini de genellikle Atina Üniversitesi mezunları teşkil etmişlerdir. Yunan konsoloslukları da Rumların her türlü eğitim ve siyasi faaliyetlerini, ayrıca basın organlarını desteklemişlerdir.⁴

Rumlara yönelik eğitim seferberliğini destekleyenler arasında Fener Rum Ortodoks Kilisesi'ni de saymak gerekir. Unutmamak gerekir ki Kilise, Helen cemaatlerinde her zaman merkezde yer almış, sadece dini değil, din dışı konularda da söz sahibi olmuştur. Helen (Yunan) ulusu ile ilgili pek çok tanımda Helenizm (Yunanlılık) ile Ortodoksluk ilişkisine temas edilmiştir. Bu bakış açısına sahip olanlara göre Yunan dili Kilise'de korunmuş, Yunan tarihi Kilise'de canlı tutulmuştur.⁵

“Yunan” kelimesini kullandık. Ancak Rumlar ve Yunanların iç içe geçtiği durumlarda “Helen” sözcüğünü tercih ettik.

³ M. Süreyya Şahin, *Fener Patrikhanesi ve Türkiye*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1996, s. 164.

⁴ Pashalis M. Kitromilidis, “Noeres Kinotites Ke İ Aparhes Tu Ethniku Zitimatosis Sta Valkania [Akıllı Cemaatler ve Balkanlarda Ulusal Meselenin Başlangıcı]”, *Ethniki Taftotita Ke Ethnikismos Sti Neoteri Ellada [Çağdaş Yunanistan'da Ulusal Kimlik ve Ulusalçılık]*, Ekdosis Morfotiko İdrima Ethnikis Trapezis [Morfotiko İdrima Ethnikis Trapezis Yayınları], Athina 1997, s. 88-93.

⁵ İon Dragumis, *O Ellinismos Mu Ke İ Ellines [Yunanlılık ve Yunanlar]*, Ekdosis Nea Thesis [Nea Thesis Yayınları], Athina 1991, s. 78-89.

“Megali İdea Rüyacısı”⁶ olarak tanımlanan Eleftherios Venizelos’un⁷ başbakanlığı döneminde Yunanistan, Balkan Savaşlarıyla topraklarını ve nüfusunu iki katına çıkarmıştır.⁸ 1918 yılı itibarıyla Venizelos, Paris Barış Konferansı’ndan başlayarak itilaf devletleri nezdinde Osmanlı Devleti’nin Batı Anadolu ve Trakya topraklarını koparmaya yönelik girişimlerde bulunmuş⁹ ve bu çerçevede Yunan birliklerinin 15 Mayıs 1919’da¹⁰ İzmir’e çıkmasını sağlamıştır.¹¹ Yunan ordusu devamında Anadolu’da işgal alanını genişletmiştir.¹²

Diğer taraftan Mondros Mütarekesi’nden sonra gerçekleştirilen işgallere karşı hemen her yerde Türk milleti kendiliğinden teşkilatlanarak Kuva-yı Milliye birliklerini teşkil etmiştir.¹³ Sivas Kongresi’nde, Anadolu ve Trakya’daki tüm direniş örgüt ve organizasyonları tek çatı altında birleştirilmiş, Mustafa Kemal Paşa’nın liderliğinde bir kadro tarafından idare edilmeye başlamıştır.¹⁴ Bunu, 23 Nisan 1920’de Ankara’da Büyük Millet Meclisi’nin açılışı izlemiştir.¹⁵ Aynı yılın Kasım ayında ise Kuva-yı Milliye birliklerinin düşman ordularına zarar verseler ve onları geciktirseler dahi topraklardan atmak için yetersiz kaldıkları görülerek, düzenli Türk ordusu kurulmuştur.¹⁶ Düzenli Türk ordusunun kurulmasının ardından işgalci Yunan

⁶ Pnelopi Delta, *Eleftherios K. Venizelos*, Athina 1978, s. 11-12.

⁷ Giritli siyasetçi Eleftherios Venizelos, hukuk eğitimi almıştır. 1910-1933 döneminde çeşitli defalar Yunanistan başbakanlığını üstlenmiş ve söz konusu döneme damgasını vurmuştur. 1864 doğumlu olan Venizelos, 1936 yılında vefat etmiştir. Ayrıntılı biyografisi için Bkz. Thanos Veremis, *Megali Ellines – Eleftherios Venizelos [Büyük Helenler – Eleftherios Venizelos]*, Ekdosis Skai [Skai Yayınları], Neo Faliro 2009, Bütün Kitap.

⁸ Ap. E. Vakalopoulos, *Nea Elliniki İstoria [Yeni Yunanistan Tarihi] 1204-1985*, 3i Ekdosi [3. Baskı], Ekdosis Vanyas [Vanyas Yayınları], Thessaloniki [Selanik] 1988, s. 350.

⁹ Kostas Hacıantoniyu, *Mikra Asia – O Apeleftherotikos Agonas [Anadolu Özgürleştirme Mücadelesi] 1919- 1922*, Ekdosis Pelasgos [Pelasgos Yayınları], Athina 1994, s. 27-29.

¹⁰ Yunanistan 13 Şubat 1923’e kadar Julius takvimini kullanmıştır. Dolayısıyla Rum ve Yunan basın organları üzerindeki veriler de Julius takvimine göredir. Biz makale metnimizde tarihler için Gregorius takvimini kullanacağız. Dipnotlarımızda gazete künyelerini verirken her iki takvimi de kullanacak, ancak Julius takvimini parantez içerisinde vereceğiz.

¹¹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 1, İçtima Senesi: 1, Cilt: 1, 3. Baskı, TBMM Matbaası, Ankara 1959, s. 309-311. (15 Mayıs 1920 (1336) oturumu).

¹² Hacıantoniyu, *a.g.e.*, s. 48.

¹³ Nuran Koltuk, *Batı Anadolu’da Kuva-yı Milliye’nin Askeri ve Mali Kaynakları (Mayıs 1919-Kasım 1920)*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2015, s. 31-35.

¹⁴ Uluğ İğdemir, *Sivas Kongresi Tutanakları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999, s. 115.

¹⁵ H. V. Velidedeoğlu, *İlk Meclis*, 2. Baskı, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1990, s. 15.

¹⁶ Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, Cilt: 2, 4. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999, s. 677.

ANADOLULU RUM KADINLAR SAVUNMA ÖRGÜTÜ VE FAALİYETLERİ

ordusuna karşı Türk zaferleri birbirini izlemiştir. 1921 Ocak’ında I. İnönü,¹⁷ Mart’ında II. İnönü¹⁸ ve Eylül’ünde Sakarya Zaferi kazanılmıştır.¹⁹

Sakarya Zaferi ile Yunan ordusunun Anadolu’daki ilerleyişi durdurulmuştur. Ayrıca söz konusu zafer, savaştaki taarruz edenle kendini savunanın rollerini değiştirmiştir. Zaferin Kars ve Ankara Antlaşmaları gibi önemli siyasi sonuçları vardır. Özellikle Ankara Antlaşması, İngiltere ve Fransa arasında Doğu Akdeniz politikaları açısından önemli bir ayrılmayı gözler önüne serdiğinden dolayı ayrıca önemlidir.²⁰ 1921 yılı sonbaharında Yunan Başbakanı Dimitrios Gunaris²¹ ve Dışişleri Bakanı Georgios Baltacis,²² Avrupa’da ziyaretler gerçekleştirerek yardım arayışları içerisinde olmuşlar, ancak çaldıkları kapılarda umdukları ilgiyi bulamamışlardır.²³ Gerçekten de takip eden kış ayları Yunanistan için ağır geçmiştir.²⁴

Anadolu Rumları 1921 yılının sonbaharı itibarıyla cephede ve Yunanistan’da neler yaşandığını tam olarak bilmiyorlardı. Ancak Yunanistan’ın Anadolu’yu terk edeceği söylentileri dolaştığından dolayı tedirginlik içerisindeydiler. Bu sebeple 1921 Ekim’inde Anadolu Rumlarının direnişini amaçlayan “Helen Anadolu Savunması [Elliniki Mikrasiatiki Amina (EMA)]” isimli bir örgüt kurmuşlardır. Söz konusu örgüt, İzmir Metropolitisi Hrisostomos²⁵ liderliğinde İzmir’in Rum ileri gelenlerince kurulmuş, başka bölgelerdeki ve diğer ülkelerdeki aynı paralelde çalışan

¹⁷ İsmet İnönü, *Hatıralar*, Cilt: 1, Bilgi Yayınevi, Ankara 1985, s. 240-246.

¹⁸ Aynı yerde, s. 248-251.

¹⁹ Gazi Mustafa Kemal, *a.g.e.*, s. 825-827.

²⁰ Haralambos Psomiadis, *İ Telefteya Fasi Tu Anatoliku Zitimatosis [Doğu Meselesinin Son Safhası]*, Ekdosis Efesos [Efesos Yayınları], Athina 2004, s. 52-53.

²¹ 1902 yılından itibaren milletvekili seçilmiş olan Dimitrios Gunaris, bir hukukçudur. İlk başbakanlığı 1915 yılındadır. 1921-1922 döneminde de Yunanistan başbakanlığını yürütmüştür. Antivenizelist cephenin önde gelen isimlerinden biridir. Yunanistan’ın Anadolu Bozgunu’ndan sorumlu tutulanlardandır. “Dimitrios Gunaris”, *Egkiklopedia 2002 [2002 Ansiklopedisi]*, Tomos [Cilt]: 4, s. 408.

²² Georgios Baltacis, Yunanistan’ın 1921-1922 döneminin dışişleri bakanıdır. 1922 Anadolu bozgunundan sorumlu tutularak yargılanmış ve ölümle cezalandırılmıştır. “Georgios Baltacis”, *Egkiklopedia 2002 [2002 Ansiklopedisi]*, Tomos [Cilt]: 413, s. 109-110.

²³ Hacıantoniyu, *a.g.e.*, s. 253-258.

²⁴ Vasilis, İ. Çanakaris, *Dakrismeni Mikrasia [Gözü Yaşlı Anadolu] 1919-1922*, Ekdosis Metehmio [Metehmio Yayınları], Athina 2007, s. 362-368.

²⁵ Heybeliada Ruhban Okulu mezunu olan Hrisostomos Kalafatis (1868-1922), Drama metropolitliği görevinde de bulunmuştur. İzmir metropolitliğine 1910 yılında getirilmiştir. N. Muçopoulos & K. Vakalopoulos & Ap. Kesopoulos, *Alismonites Patrises – İ Fotodotra Mikrasia [Unutulmaz Vatanlar – Işık Kaynağı Anadolu]*, Ekdosis Ciambiris Piramida [Ciambiris Piramida Yayınları], Thessaloniki [Selanik], b.t.y., s. 149-155.

örgütlerle de diyalog halinde olmuştur.²⁶ EMA'nın idare heyeti yanında, ekonomi ve askeri komisyonu, irtibat, yardım, halkla ilişkiler ve izcilik birimleriyle basın bürosu da bulunmuştur.²⁷ EMA mensupları yabancı devletler nezdinde girişimlerde buldukları gibi, Yunan hükümeti yetkilileri ve Yunanistan'ın ileri gelenleriyle de görüşmeler gerçekleştirmişlerdir.²⁸

Türk ordusunun Sakarya Zaferi'nin ardından Rum erkekleri örgütledikleri gibi Rum kadınları da örgütlenmişlerdir. Rum kadınlarının kurmuş oldukları bu örgütün ismi “Anadolulu Rum Kadınlar Savunma Örgütü [Amina Ellinidon Mikrasias (AEM)]”dür²⁹ ve makalemizin de amacı bu örgütü gün yüzüne çıkarmak ve faaliyetlerini ortaya koymaktır. Bu örgüt İzmir Rum basınında kısaca “Kadın Örgütü [Ginekiya Organosis]”,³⁰ “Rum Kadınların Savunması [Amina Ellinidon]”,³¹ “Rum Kadınlarının Savunması [Amina Ton Ellinidon]”,³² “Kadın Anadolu Savunması [Ginekiya Mikrasiatiki Amina]”³³ gibi isimlerle anılsa da genellikle metinler içerisinde AEM kısaltması ile yer almıştır. Biz de makalemizde mercek altına yatıracağımız Anadolulu Rum kadınlarına ait söz konusu örgütü, kafa karışıklığına da yol açmamak adına AEM kısaltması ile anacağız.

AEM'in Yunanistan'ın Anadolu'daki bozgunundan önceki aylarda gerçekleştirdiği faaliyetleri ortaya koyabilmek adına, İzmir Rum basınından “*Amalthiya*”³⁴ [*Bereket (Bolluk) Boynuzu*], “*Estia [Ocak]*”, “*Tharros*

²⁶ “İs Tin Smirinin Efthasan Simvuli Tu İkumeniku Patriyarhiyu [Ekümenik Patrikhane'nin Danışmanları İzmir'e Ulaştılar]”, *Makedonia*, 23 Nisan (10 Apriliyu [Nisan]) 1922, s. 4.

²⁷ Engin Berber, “Batı Anadolu Rumlarının Son Fedakârlığı Ya Da 9 Eylül 1922'yi Önleyemeyen Bir Askeri Yapılanma – Küçük Asya Savunma Örgütü”, *Cumhuriyet Gazetesi 9 Eylül İzmir'in Kurtuluşu Özel Eki*, 9 Eylül 2006, s. 64.

²⁸ Helen Anadolu Savunma Örgütü'nün faaliyetleriyle ilgili Bkz. Nilüfer Erdem, “Yunan Kaynaklarına Göre 1922 Yılında Batı Anadolu'da Otonom Devlet Kurmaya Yönelik Faaliyetler”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: XIV, Sayı: 29, 2014, s. 97-140.

²⁹ “Amina Ellinidon Mikrasias [Anadolulu Rum Kadınlar Savunma]”, *Amalthiya*, 30 Mart (17 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2.

³⁰ “Ginekiya Organosis [Kadın Örgütü]”, *Sinadelfos*, 2 Nisan (20 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2.

³¹ “Amina Ellinidon [Rum Kadınların Savunması]”, *Tharros*, 4 Nisan (22 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2.

³² “Amina Ton Ellinidon [Rum Kadınlarının Savunması]”, *Amalthiya*, 4 Nisan (22 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2.

³³ “Ginekiya Mikrasiatiki Amina [Kadın Anadolu Savunması]”, *Sinadelfos*, 9 Nisan (27 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2.

³⁴ Amalthiya mitolojik bir karakter olup, Zeus'un sütannesidir. Bir keçi olan Amalthiya'nın boynuzundan Zeus süt ve bal ile beslenmiş, Amalthiya'nın boynuzu bereketin sembolü olarak

ANADOLULU RUM KADINLAR SAVUNMA ÖRGÜTÜ VE FAALİYETLERİ

[*Cesaret*]", "*Patris* [Vatan]" ve "*Sinadelfos* [Tertip]" gazetelerinden yararlanacağız. *Amalthiya* gazetesi 1838 yılında kurulmuş olup,³⁵ İzmir’de yayınlanmış olan son sayısının üzerinde Julius takvimiyle 2 Ağustos 1922 tarihi yer almıştır. Buna rağmen 1923 yılının ilk gününden itibaren on ay daha Atina’da yayınlanmıştır. Atina’daki son nüshası üzerindeki tarih 27 Ekim 1923’tür. Her gün akşam saatlerinde yayınlanan bir gazete olan *Estia*, 1910 yılında kurulmuştur. 1913 yılında kurulmuş olan *Tharros*’un müdürleri Spiros ve Hristos Solomonidis’tir.³⁶ Solomonidis soyadına, EMA’yı kuranlar ve bu örgüt adına faaliyet gösterenler arasında da rastlamaktayız.³⁷ *Patris* ise 1919 yılında tesis edilmiş bir sabah gazetesidir.³⁸

Resim 1: İzmir Rum basın organlarından "*Patris*" gazetesi üzerinde "Anadolu Milli Gazetesi [Mikrasiatiki Ethniki Efimeris]" ibaresiyle çift başlı kartal dikkat çekmektedir.

Aynı isimli Atina basın organında da çift başlı kartal vardır.

Sinadelfos, İlias P. Vutyeridis tarafından Yunan askerleri için yayınlanmış günlük bir gazetedir. Vutyeridis, İzmir’de söz konusu gazeteyi çıkarmanın yanında "Embros [İleri]" gazetesinin savaş muhabirliğini de yürütmüş ve Yunan ordusunun 1921 yılında gerçekleştirmiş olduğu askeri harekâtları yakından izlemiştir. Kendisiyle ilgili olarak sadece Yunan

kabul edilmiştir. Zaman içinde "*Amalthiya*" denildiğinde akla "bereket boynuzu" gelmiştir. "*Amalthiya*", *Egkiklopedia 2002 [2002 Ansiklopedisi]*, Tomos [Cilt]: 2, s. 104-105.

³⁵ Georgios Arhontakis "O Ellinikos Tipos Tis Smirmis [İzmir Rum Basını]", <http://www.enosismyrneon.gr>, (24.04.2020).

³⁶ "Geo" Reklam Şirketi tarafından "Yunanistan Rehberi 1920" adıyla Atina’da yayınlanmış olan rehberin, İzmir ve çevresini konu edinen sayfaları Engin Berber tarafından Türkçeye çevrilmiştir. *İzmir 1920*, Haz. Engin Berber, Akademi Kitabevi, İzmir 1998, s. 35.

³⁷ "Organosis Ton Mikrasiaton [Anadoluluların Örgütlenmesi]", *Skrip*, 5 Mart (20 Fevruariyu [Şubat]) 1922, s. 4.

³⁸ *İzmir 1920*, s. 35.

ordusundan emir aldığını dillendirdiği iddia edilmektedir.³⁹ Sakarya Savaşı sonrasında çeşitli Helen cemiyetlerinde düzenlenen etkinliklere katılarak cepheyle ilgili izlenimlerini aktarmıştır.⁴⁰ Bu tür etkinliklerle Helenlerin morallerinin yükseltilmeye çalışılması yanında Yunan ordusuna yardım toplanması da hedeflenmekteydi.

1. AEM'in Kuruluşu, Amacı ve Merkezi

Yunanistan'da yapılmış doğrudan AEM'le ilgili olmayan bazı bilimsel çalışmalar, söz konusu örgütün 1921 yılı sonunda İzmir'de "*Vima [Kürsü]*" gazetesinden başka "*Tehni [Sanat]*" gazetesini de çıkarmış olan Aristidis Peridis'in eşi Evangelia (Avrilia) Peridu öncülüğünde kurulduğunu zikretmektedirler. Bu kaynaklarda AEM'in, Anadolu'da faaliyet gösteren Rum kadınlara ait kuruluşlar içerisinde en fazla üyeye sahip olduğunun altı çizilmektedir. Öyle ki 1922 yılı Mayıs'ında üye sayısı 4 bini aşmıştır. Bu kaynaklarda yine siyasi faaliyetlerde bulunmuş bu tip örgütlerle ilgili hazırlanmış cetvelleri ve yazışmaların sınırlı olduğuna dikkat çekilmekte ve bunun sebebi olarak Türk yetkililerin ellerine geçmelerini önlemek amacıyla yakılmaları gösterilmektedir.⁴¹

İzmir Rum basınında yaptığımız taramalar neticesinde bizim AEM'le ilgili rastladığımız ilk haber 13 Mart 1922 tarihidir ve *Patris* gazetesinde yer almıştır. İzmir Rum basınında AEM'le ilgili rastladığımız hiçbir haberde de 1921 yılı sonunda kurulduğuna dair bir işaret yoktur. *Patris*'teki 13 Mart 1922 tarihli haberde "*milliyetperver*" Rum kadınların, "*ülkenin durumuyla ilgili meselelere yardımcı olmak amacıyla*" bir heyet teşkil ettikleri ve bu heyetin "*kadın örgütü*"nün ne şekilde faaliyet göstereceğine dair nizamname teşkil edeceği kaydedilmiştir. Bu nizamname, İzmir Metropoliti Hrisostomos'un önerileriyle kurulmuş olan "*Halk Merkezi [Laiko Kentro]*"nde⁴²

³⁹ Bkz. Hr. Em. Aggelomatis, *To Hroniko Tis Megalis Tragodias [Büyük Trajedinin Tarihi]*, 2i Ekdosi [2. Baskı], Ekdosis Estia [Estia Yayınları], Athina 1971, s. 154.

⁴⁰ İlias P. Vutyeridis, *İ Ekstratia Peran Tu Saggariyu [Sakarya Ötesine Harekât]*, Tipis D. Deli [D. Deli Basımevi], Athina 1922, s. 3-4.

⁴¹ Nikos Tobros, "İ Somatiaki Drasi Ton Mikrasiatisson (1877-1922): Hori Politikon Kinitopiyiseon [Anadolu Kadınlarının Kurumsal Faaliyetleri (1877-1922): Siyasi ve Milli Harekete Geçme Alanları]", *7o Simposio İ Thesi Ke O Rolos Tis Mikrasiatissos Kata Tus Neoterus Hronus Eos To 1922 Praktika [7. Sempozyum Çağdaş Dönemde 1922 Yılına Kadar Anadolu Kadınlarının Yeri ve Rolü Bildiriler]*, Ekdosis KE.Mİ.PO. [KE.Mİ.PO. Yayınları], Nea İonia 2016, s. 94; 100.

⁴² Halk Merkezi [Laiko Kentro], İzmir Metropoliti Hrisostomos'un önerisiyle Stilianos Kollaros tarafından kurulmuştur. Amacı şehrin değişik semtlerinde gece okullarının tesis

ANADOLULU RUM KADINLAR SAVUNMA ÖRGÜTÜ VE FAALİYETLERİ

gerçekleştirilecek kongrede okunacaktır. Bu kongreye İzmir'deki tüm Rum kadın cemiyetlerinin yönetim kurulları davet edilmiştir.⁴³

AEM'in amacı, EMA ile birlikte hareket ederek Yunan ordusunun Anadolu'da kalmasına yardımcı olmak ve birtakım eksiklerini gidermeye çalışmak, ancak Yunan ordusu Anadolu'dan ayrılmak zorunda kalırsa Rumların kendilerini savunmalarını desteklemektir. Bir diğer ifadeyle EMA'nın görevi Yunan ordusu için asker toplayıp ellerine silah vermekken, AEM eğitilmiş, kendini ifade edebilen ve Yunan ordusunun Anadolu'da kalmasına veya Rumların kendilerini savunmalarına yardımcı olabilecek Rum kadınların dikkatini çekme görevini üstlenmişti. AEM, Anadolu Rum kadın cemiyetlerine destek istemek üzere gönderdiği mesajında amacını açıkça ortaya koymuştur. *Amalthiya* ve *Estia*'da 31 Mart 1922 tarihinde yer almış bu mesajda AEM'in amacı aşağıdaki cümlelerle ifade edilmiştir:

“... Sevgili ülkemizin üzerinde kara bulutların sürekli çoğaldığı ve Anadolu [Rum] kadınların gelen tehlikeyle mücadelesi için hızlı bir şekilde savunma önlemleri almaları gerektiği sizin cemiyetinizin de gözünden kaçmamıştır. Erkekler şimdiden harekete geçmişlerdir. ... Babalarımız, eşlerimiz ve erkek kardeşlerimizle yan yana durmamız ve cinsiyetimizin ruhsal ve fiziksel özelliklerine göre hepimiz için mücadele etmemiz doğaldır. Kurulmuş olan AEM'in amacı budur...”⁴⁴

Metropolit Hrisostomos, Paskalya Yortusu vesilesiyle göndermiş olduğu mesajında, AEM'e mensup olan kadınları “!vatansever duyguları sebebiyle” tebrik ederek, söz konusu çalışmalarını sebebiyle Tanrı'nın onları kutsamasını dilemiştir. Hrisostomos'un mesajında, “görevinizi kolaylaştırmak üzere size, metropolitliğimiz aracılığıyla cemaatimizle iletişime geçmenizi tavsiye ederiz ki, biz de kadın dünyasının çabalarını takip edip güçlendirelim” cümlesi de yer almıştır.⁴⁵

edilmesi, yoksullara bedava kitap dağıtılması, konferanslar ve derslerle halkın eğitilmesi ve işçi örgütlenmelerini tek çatı altında toplamaktır. Bkz. *İzmir 1920*, s. 31.

⁴³ “Ginekiya Drasis [Kadınların Faaliyetleri]”, *Patris*, 13 Mart (27 Fevruariyu [Şubat]) 1922, s. 2.

⁴⁴ “Pros Tas Ginekias Organosis [Kadın Kuruluşlarına]”, *Amalthiya*, 31 Mart (18 Martiyu [Mart]) 1922, s. 1; “Ekklisis Pros Olas Tas Ginekias Organosis [Tüm Kadın Kuruluşlarına Çağrı]”, *Estia*, 31 Mart (18 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2.

⁴⁵ “İ Ginekiya Drasis [Kadınların Faaliyetleri]”, *Amalthiya*, 12 Nisan (30 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2.

AEM genel sekreterlik (başkanlık), ekonomi komisyonu, dışişleri komisyonu, askerlere yardım komisyonu ve içişleri komisyonu olarak yapılanmıştır. Genel sekreterliğin görevi EMA komisyonlarıyla iletişime geçmek, her konuyla ilgili olarak örgütü temsil etmek, genel kurulları toplamak, günlük emirler yayınlamak, tutanak tutmak ve kararlar almaktır. Ekonomi komisyonu örgüt gelirlerini toplayıp değerlendirmek, kaynak bulmak ve gelir-gider defterini tutmakla görevliydi. Dışişleri komisyonu “*Anadolu meseleleriyle ilgili*” Avrupa ve Amerika’daki kadınları bilgilendirmeyi, Anadolu dışındaki kuruluş ve kişilere gönderilmek üzere raporlar ve muhtıralar hazırlamayı üstlenmişti. Askerlere yardım komisyonu Yunan ordusundaki askerlerle ilgilenmekten, onlarla yazışmaktan ve onlara yardım paketleri göndermekten sorumluydu. Bu şubeye mensup olanlar ayrıca hastabakıcılık yapmak ve asker ailelerine yardımcı olmak görevini üstlenmişlerdi. İçişleri komisyonu ise AEM’in amaçlarıyla ilgili Anadolu Rum kadınlarını bilgilendirecek, bu doğrultuda konferanslar da düzenleyerek örgüte yeni üyeler kazandırmaya çalışacaktı. Gerektiğinde miting düzenlemek de bu komisyonun görevleri arasındaydı.⁴⁶

İzmir Rum basın organları 4 Nisan’da AEM’in yönetim kurulunu seçtiğini duyurmuşlardır.⁴⁷ Ancak bu geçici bir kurul olmalıdır. Çünkü 10 Mayıs’ta *Tharros*, AEM nizamnamesine göre komisyonların oluşturulduğu ve örgütteki tüm kadınların komisyonlardan birinde görev aldıkları bilgisini vermenin yanında, bir önceki gün teşkil edilmiş olan AEM yönetim kurulunda yer alan isimleri saymıştır. Bu isimler Vafiadaki, Karakasi, Peridu, Ladopulu, Koliva, Athinogenus, Mihailidu, Athanasiadu ve Laskari’dir. Buradan hareketle AEM’in yönetim kurulunun 9 Mayıs’ta son şeklini aldığını ifade etmemiz mümkündür.⁴⁸

AEM merkez olarak “Omiron Kız Okulu’nu [Omiron Parthenagogion]” kullanmıştır.⁴⁹ Omiron Kız Okulu 1881 yılında “İzmir Maarifperver Cemiyeti [Filekpedeftiki Eteria Smirnis]” tarafından kurulmuştur. İlk kurulduğunda ismi “İzmir Rum Kız Okulu [Ellinikon

⁴⁶ Tobros, *a.g.m.*, s. 101-102.

⁴⁷ “İ Foni Tis Ellinikis Mikras Asias [Helen Küçük Asya’nın / Anadolu’nun Sesi]”, *Estia*, 4 Nisan (22 Martiyu [Mart]) 1922, s. 1; “Amina Ton Ellinidon [Rum Kadınların Savunması]”, *Patris*, 4 Nisan (22 Martiyu [Mart]) 1922, s. 1.

⁴⁸ “Ginekiya Organosis [Kadın Örgütlenmesi]”, *Tharros*, 10 Mayıs (27 Apriliyu [Nisan]) 1922, s. 1-2.

⁴⁹ “Amina Ton Ellinidon [Rum Kadınlarının Savunması]”, *Amalthiya*, 4 Nisan (22 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2.

ANADOLULU RUM KADINLAR SAVUNMA ÖRGÜTÜ VE FAALİYETLERİ

Parthenagogion Smirnis]” olan okulun Atina’daki Arsakion⁵⁰ ve İstanbul’daki Zapion (Zapyon)⁵¹ kız okullarının dengi olması hedeflenmiştir. Okul ismi 1886’da İyonyalı destancı Homeros’a ithafen “Omirion” olarak değiştirilmiştir. Okul ilk kurulduğu yıllardan itibaren iki sınıflık anaokuluna (aslında Yunanca eğitime hazırlayan hazırlık sınıfına), beş sınıflık ilkokula ve dört sınıflık ortaokula sahip olmuştur.

1886’da geçirdiği yangın sebebiyle Omirion’un binası yenilenmiştir. Yeniden tesis edilen okul, aydınlık ve geniş sınıflar yanında bahçeye, oyun alanlarına, revire, yetimhaneye, jimnastik salonuna ve on bin cilt kitap ihtiva eden bir kütüphaneye sahip olmuştur. Tören salonunda Homeros, Antik Yunan filozoflarından Sokrates ile Eflatun [Platon] ve Velestinli Rigas’ın büstleriyle bazı şahsiyetlerin portreleri yer almıştır. Velestinli Rigas’ın Helen öğrencilere Osmanlı idaresine karşı tüm Balkanlı halkları ayaklandırmak isteyen bir Helen aydını olarak anlatıldığıнын gözden kaçırılmaması gerekir.⁵²

Omirion Kız Okulunun nizamnamesinin birinci maddesinde amacının, kız öğrencilerin Hıristiyan ve Helen terbiyesine göre eğitilmeleri yanında, en çok konuşulan Avrupa dillerini öğrenmeleri olduğu belirtilmiştir. Okulun Rum öğrenciler yanında Ermeni ve Yahudi öğrencileri de olmuş, zorunlu olarak öğretilen Yunanca, Fransızca ve İngilizce yanında seçmeli olarak Almanca, İtalyanca ve Ermenice dersleri de verilmiştir. Omirion’un amaçlarından bir diğeri ise Anadolu’daki Rum okullarına öğretmen yetiştirmektir. 1920 yılında İzmir’i anlatan rehberde, Omirion’dan “*öğretmen okulu, sonrasında yüksek kız okulu*” olarak söz edilmiştir.⁵³ Zaman zaman

⁵⁰ Atina’daki Arsakion Kız Okulu, 1846-1852 yılında Apostolos Arsakis’in ekonomik desteği ile Eğitimperver Cemiyet [Filekpedeftiki Eteria] tarafından tesis edilmiştir. Arsakion da öğretmen yetiştiren kız okullarından biri olmuştur. Günümüzde farklı şehir ve yerleşimlerdeki şubeleriyle eğitim vermeye devam etmektedir.

<http://www.history.arsakeio.gr/index.php/2008-17-13-09-45-07/16-stathmoi>, (08.05.2020).

⁵¹ Zapion (Zapyon) Kız Okulu, 25 Eylül 1875’te anaokulu, ilkokul, ortaokul ve liseden ibaret bir okul olarak İstanbul Tepebaşı’nda faaliyete geçmiş ve 1879’da öğretmen yetiştiren bir akademi olarak yeniden düzenlenmiştir. Konstantinos Zappas’ın ekonomik desteğiyle bugünkü binanın temelleri atılmıştır. Beyoğlu’ndaki bu bina 1885 yılında tamamlanmış, lise üstü iki senelik öğretmen okulu sonradan bir yıl daha eklenerek, anaokulu öğretmenleri de yetiştirmeye başlamıştır. İstanbul’da halen faaliyette olan okulun 1923’te yatılı kısmı, 1924’te de öğretmen okulu kapanmıştır.

<http://www.zapyonrumlisesi.k12.tr/hakkimizda/>, (08.05.2020).

⁵² V. Skulatu & N. Dimopulu & S. Kondi, *İstoria Neoteri Ke Sighroni [Yeni ve Çağdaş Tarih] (1789-1909)*, Organismos Ekdoseos Didaktikon Vivlion [Eğitim Kitapları Yayınlama Kurumu], Athina 2000, s. 60.

⁵³ *İzmir 1920*, s. 31.

Yunan hükümeti okulu desteklemiş ve doğdukları yerlerdeki okullarda öğretmenlik yapmak üzere yatılı öğrencilere burs vermiştir. Yatılı öğrencilere ayrıca her gün iki saat dikiş öğretilmiştir. Okul öğrencileri talep ettiklerinde Atina Üniversitesine sınavsız olarak kabul edilmişlerdir. Okulun her yıl 40-50'si yatılı olmak üzere ortalama 250-300 öğrencisi olmuştur.⁵⁴ Ancak 1921 yılında öğrenci sayısı 392 olarak verilmektedir. Okulun eğitim verdiği son yılda kadın ve erkek olmak üzere öğretmen sayısı ise on yedidir.⁵⁵

Omirion Kız Okulu, on iki kişiden oluşan bir kurul tarafından idare edilmiştir. Kurulu teşkil edenler önceleri okulu tesis edenlerken, sonrasında onların belirlediği kişiler olmuşlardır. Okul idaresi her sene Yunanistan konsolosluğuna ve metropolitliğe rapor vermiştir. Ayrıca talep edildiğinde öğrenciler, öğretmenler ve okul programı hakkında belgeler göndermiştir. Bir diğer ifadeyle okul idaresi konsolosluk aracılığıyla doğrudan Yunan Devleti'ne hitap etmiştir. Kızların eğitiminin önemini idrak etmiş İzmir Rum Ortodoks seçkinlerine yönelik bu okulun bir bölümü, Anadolu'da bulunduğu süre boyunca Yunan ordusunun ihtiyaçları için kullanılmıştır.⁵⁶

2. AEM'in Faaliyetlerini Genişletmek İçin Destek Arayışları

AEM kurulduğu andan itibaren İzmir ve banliyölerindeki, ayrıca Anadolu'nun diğer yerleşim birimlerindeki Rum kadın cemiyetleriyle iletişime geçmiştir. Anadolu'daki Rumların bulunduğu yerleşimlerde cemiyet, uhuvvet, birlik veya ocak adı altında faaliyet gösteren pek çok kadın kuruluşu vardı. AEM ortaya çıktığı andan itibaren çağrıda bulunduğu Rum kadın cemiyetlerinin çoğundan olumlu yanıtlar almıştır. Bizim tespitimize göre AEM'in çağrısına ilk yanıt Uralı Rum kadınlarından gelmiş ve AEM'e katılmak istediklerini bildirmişlerdir. *Patris* bununla ilgili olarak Uralı Rum kadınların bu davranışının İzmir ve Anadolu'nun içlerinde genelleşmesi

⁵⁴ “Omirion Parthenagogiyon Smimis (1881 Os 1922) [İzmir Omirion Kız Okulu (1881'den 1922'ye)]”, <http://2gym-n-smyrn.att.sch.gr/history.html>, (25.04.2020).

⁵⁵ Athanasios Frangulis “İ Ekpedefsi Ton Ginekon Sti Smirni Ke To Omirio Parthenagogio [İzmir'de Kadın Eğitimi ve Omirio Kız Okulu]”, *7o Simposio I Thesi Ke O Rolos Tis Mikrasiatissos Kata Tus Neoterus Hronus Eos To 1922 Praktika [7. Sempozyum Çağdaş Dönemde 1922 Yılına Kadar Anadolu Kadınlarının Yeri ve Rolü Bildiriler]*, Ekdosis KE.Mİ.PO. [KE.Mİ.PO. Yayınları], Nea İonia 2016, s. 74-77.

⁵⁶ “Sholi Omirion Smimis [İzmir Omirion Okulu]”, <http://asiaminor.ehw.gr/Forms/fLemmaBody.aspx?lemmaId=6405>, (25.04.2020).

ANADOLULU RUM KADINLAR SAVUNMA ÖRGÜTÜ VE FAALİYETLERİ

dileğinde bulunmuştur.⁵⁷ *Amalthiya* gelişmeyle ilgili Uralı Rum kadınların AEM merkezinden emir beklediklerini yazmıştır.⁵⁸

Uralıları, İzmir Karantina'daki Rum Genç Kızlar Birliği izlemiştir. Öyle ki Karantina'daki bu birlik, yüzden fazla üyesiyle AEM'in yanında yer aldığını beyan etmiştir.⁵⁹ Benzer şekilde Foça, Tire, Akhisar, Bayındır, Bergama, Bandırma, Edremit, Kula, Aydın, Akhisar, Ödemiş ve Menemen'deki Rum kadın cemiyetleri de gönderdikleri yanıtlarla, mücadele adına aynı program doğrultusunda birlikte çalışmak üzere talimat beklediklerini ifade etmişlerdir. Kasaba'dan (Turgutlu) gönderilen telgraf, yerleşim birimindeki tüm Rum kadın cemiyetleri adınadır.⁶⁰ Hatta Foça'daki Fakirlere Yardım Cemiyeti 4000 drahm olan kasasındaki tüm birikimini AEM'e hediye etmiştir.⁶¹ "Evangelismos" isimli Mudanya Rum Kadınlar Birliği'nden AEM'e gönderilen telgrafta, "...Cemiyetimiz, sevgili vatanımız uğruna çalışmak üzere yerini almıştır. Cemaatimiz küçük ve fakir olsa da, bir miktar para toplamak için mücadele edecek ve babalarımızı, eşlerimizi ve çocuklarımızı her zaman ve her şekilde cesaretlendirip destekleyeceğiz" cümleleri yer almıştır.⁶²

AEM'e çeşitli yerleşim birimlerindeki Rum kadın cemiyetlerinden gelen yanıtlara bakarak, bunların 1922 yılının bahar aylarından itibaren AEM şubelerine dönüştüklerini söylemek hata olmayacaktır. Anadolu Rum kadınlarının örgütlü faaliyetleriyle ilgili çalışmasında Tobros, AEM'in Seydiköy, Bandırma, Tire, Mudanya, Alaçatı ve Balıkesir gibi Anadolu kasabalarında şubeler açtığını ifade etmiştir.⁶³ Haziran ayı itibarıyla İzmir

⁵⁷ "İ Organosis Ton Ginekon [Kadınların Örgütü]", *Patris*, 28 Mart (15 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2.

⁵⁸ "Ginekiya Organosis [Kadın Örgütü]", *Amalthiya*, 29 Mart (16 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2.

⁵⁹ "İ Mikrasiatiki Amina [Anadolu Savunma]", *Tharros*, 5 Nisan (23 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2; "İ Amina Ellinidon [Rum Kadınların Savunması]", *Patris*, 6 Nisan (24 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2.

⁶⁰ "Ginekiya Drasis [Kadınların Faaliyetleri]", *Amalthiya*, 9 Nisan (27 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2; "İ Organosis Ton Ellinidon [Rum Kadınların Kuruluşları]", *Estia*, 11 Nisan (29 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2; "İ Ellinides Tis Pergamu [Bergamalı Rum Kadınlar]", *Patris*, 28 Nisan (15 Apriliyu [Nisan]) 1922, s. 2; "Amina Ellinidon [Rum Kadınların Savunması]", *Patris*, 5 Mayıs (22 Apriliyu [Nisan]) 1922, s. 2.

⁶¹ "Amina Ellinidon [Rum Kadınların Savunması]", *Patris*, 9 Nisan (27 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2.

⁶² "Amina Ton Ellinidon [Rum Kadınların Savunması]", *Patris*, 10 Mayıs (27 Apriliyu [Nisan]) 1922, s. 1.

⁶³ Tobros, *a.g.m.*, s. 102.

Rum basın organlarında da AEM'in İzmir Yukarı Mahalle [Ano Sinikia],⁶⁴ Karantina⁶⁵ ve Karşıyaka,⁶⁶ ayrıca Bandırma⁶⁷ ve Kasaba (Turgutlu)⁶⁸ şubelerinin faaliyetlerine ilişkin haberler yer almıştır.

Anadolu genelindeki Rum kadın cemiyetleri AEM'e yakın ilgi göstermişlerse de, bazıları bağımsız hareket etmeyi tercih etmişlerdir. AEM'den bağımsız hareket eden cemiyetler olarak "Kadınlar Fukaraperver Uhuveti [Filoptohos Adelfotis Kirion]", "İzmir Rum Kadınlar Aşevi [Sisition Ton Ellinidon Kirion Smirnis]" ve "Askerin Anadolu Kız Kardeşi [Mikrasiatiki Adelfi Tu Stratiyotu]" isimlerini verebiliriz. Yunan askerlerinin bazı eksiklerini karşılamaya ve hastanelerde bakımlarına ilişkin görevler üstlenmiş olan Askerin Anadolu Kız Kardeşi, Yunan ordusunun Anadolu'ya çıkışından kısa bir süre sonra, 1919 Temmuz'unda kurulmuştur.⁶⁹

AEM destek arayışında, konferanslar da düzenlemiştir. İzmir Rum basınında bu konferanslara dair izler vardır. Örneğin 1 Nisan'da *Tharros*'ta AEM'in ricası üzerine vaiz Orfanidis'in kadınlara hitap ederek "*Anadolu Rumları için söz konusu olan tehlikelerden*" bahsettiği bilgisi yer almıştır.⁷⁰ Bunun yanında zaman zaman İzmir Rum basın organları, AEM'in duyurularını yayınlamışlardır. Bizim tesadüf ettiğimiz bunlardan ilki 30 Mart 1922 tarihli olup, *Amalthiya*, *Tharros* ve *Estia*'da aynı anda yer almıştır:

*"Anadolulu Rumlar,
AEM, yani anneleriniz, kız kardeşleriniz ve eşleriniz, sizi genel bir
teyakkuza davet etmektedir.
Özgürlüğümüz tehlikededir ve kurtuluşumuz bundan böyle sadece yiğit
Yunan ordusuna değil, bizim vatanseverliğimize ve özgüvenimize de
bağlıdır.*

⁶⁴ "İ Ginekia Drasis [Kadın Faaliyetleri]", *Amalthiya*, 29 Nisan (16 Apriliyu [Nisan]) 1922, s. 2.

⁶⁵ "Amina Ellinidon [Rum Kadınların Savunması]", *Tharros*, 27 Haziran (14 İyuniyu [Haziran]) 1922, s. 2.

⁶⁶ "O Eranos Tu Çıgaru Tu Stratu [Askerin Sigarası İçin İlane]", *Estia*, 3 Temmuz (20 İyuniyu [Haziran]) 1922, s. 3.

⁶⁷ "İ Amina Ellinidon Panormu [Bandırma Rum Kadınlarının Savunması]", *Tharros*, 30 Haziran (17 İyuniyu [Haziran]) 1922, s. 2.

⁶⁸ "İ Amina İs To Esoteriko [İç Bölgelerdeki Savunma]", *Amalthiya*, 20 Temmuz (7 İyuliyu [Temmuz]) 1922, s. 2.

⁶⁹ Tobros, *a.g.m.*, s. 98-99; 101.

⁷⁰ "Amina Ellinidon [Rum Kadınların Savunması]", *Tharros*, 1 Nisan (19 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2.

ANADOLULU RUM KADINLAR SAVUNMA ÖRGÜTÜ VE FAALİYETLERİ

*Kadın ve erkek hepimiz Kütahya, Eskişehir ve Sakarya'daki kahraman çocuklarımızla kucaklaşarak özgürlüğümüz için bir yıkılmaz kale teşkil edelim.
Zenginler paralarınızı veriniz. Fakirler ruhunuzu veriniz.
Özgürlüğümüz tehlikededir...’’⁷¹*

AEM’in Rum basın organlarında 10 Nisan’da yer alan duyurusu, bize göre “en ilginç” olanıdır. Duyuru için bu değerlendirmede bulunmamızın sebebi, bir kadın örgütü olan AEM’in Rum erkeklere Yunan ordusunun saflarını sıklaştırmaları çağrısında bulunmasıdır. Daha da önemlisi bu sorumluluktan kaçacakları Rum kadınların “lanetleyeceklerini” söylemesidir.⁷² AEM duyurularıyla Rumları “!mücadelelerini” ekonomik olarak desteklemeye de çağırmıştır. Bu tip duyurulardan biri *Estia* ve *Tharros*’ta 29 Nisan’da yer almıştır. AEM ile EMA’nın dirsek temasını açıklıkla gözler önüne seren söz konusu duyuru, *Patris*’te 30 Nisan’da yayınlanmıştır:

*“Anadolulular!
Geç kalmayın! Bugünün geçmesine izin vermeyin. EMA’nın paraya ihtiyacı vardır. Bunu verin ve yiğit olun. Zaman değerlidir. Özgürlüğümüzün garantiye alınmasının son leptamıza⁷³ kadar ihtiyacı vardır. Bunu EMA heyetinin istemesini beklemeyelim. Mücadelemizin pek çok milyonlara ihtiyacı var ve bunu bir an önce verelim. Bugün. Yarın değil.
Kadınlarımız, sizi sorumluluğa yönlendirmektedirler. Her şeyden fedakârlık yapmaya hazırdırlar. Anadolu’nun özgürlüğü için. Bizi küçük ümitlerin sürüklemesine izin vermeyelim. Büyük fedakârlıklar yapmak zorundayız. Bizim tek sorumluluğumuz budur. Bu sorumluluğu yerine getirerek, sahip olduğumuz özgürlüğe layık olup olmadığımızı göstereceğiz’’⁷⁴*

⁷¹ “Amina Ellinidon Mikrasias [Anadolu Rum Kadınlar Savunma]”, *Amalthiya*, 30 Mart (17 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2; “Mikrasiatiki Amina [Anadolu Savunma]”, *Tharros*, 30 Mart (17 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2; “İ Foni Ton Ellinidon [Rum Kadınların Sesi]”, *Estia*, 30 Mart (17 Martiyu [Mart]) 1922, s. 1.

⁷² “Amina Ton Ellinidon [Rum Kadınlarının Savunması]”, *Tharros*, 10 Nisan (28 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2; “İ Foni Tu Ellinismu [Helenizmin Sesi]”, *Estia*, 10 Nisan (28 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2.

⁷³ Lepta, Yunan para birimi Drahminin yüzde biridir.

⁷⁴ “Ekklisis Aminis Ellinidon [Rum Kadınların Savunmasının Çağrısı]”, *Tharros*, 29 Nisan (16 Apriliyu [Nisan]) 1922, s. 2; “Elliniki Mikrasiatiki Amina [Helen Anadolu Savunma]”, *Estia*, 29 Nisan (16 Apriliyu [Nisan]) 1922, s. 2; “Ekklisis Aminis Ellinidon [Rum Kadınların Savunmasının Çağrısı]”, *Patris*, 30 Nisan (17 Apriliyu [Nisan]) 1922, s. 1.

3. AEM'in Gerçekleştirdiği İlk İane ve Paskalya Yortusu Sebebiyle Anadolu'daki Yunan Askerlerine Hediye

Tharros 31 Mart'ta AEM'in Yunan ordusunu desteklemek amacıyla iane gerçekleştirmeye niyetlendiğini, buradan epey bir bağış toplanmasının beklendiğini ve toplanacak olan paranın “*uygun olan zamanda*” kullanılmak üzere İzmir'deki bankalara yatırılacağını duyurmuştur.⁷⁵ AEM ilk ianesini Yunan ihtilalinin yıldönümünde gerçekleştirmeye karar vermiştir. Bu tarih 25 Mart olup sembolik değer taşımakta ve Yunanlar tarafından milli bayram olarak kutlanmaktadır. Aynı zamanda Ortodoks Hıristiyanların Evangelismos yortusunun kutlandığı gündür. Ortodoks inancına göre o gün Cebrail tarafından Meryem'e “*dünyanın kurtarıcısını*” doğuracağı müjdelenmiştir.⁷⁶ AEM'in ilk ianesini gerçekleştirdiği tarih Gregorius takvimi, yani Miladi takvimle 7 Nisan 1922'ye karşılık gelmektedir.

Söz konusu iane İzmir'le birlikte şehrin tüm banliyölerindeki kiliselerde “*sadece kadınlar arasında*” gerçekleştirilecektir. Her kilisede bir yetişkin kadın yanında 3-4 genç kız görev alacak ve iane sabahtan öğle saatlerine kadar sürecektir. İane bittikten sonra tüm sandıklar Omirion'da toplanacak ve EMA temsilcisinin gözetiminde açılacaklardır. AEM üyeleri arasında kimin hangi kilisede görev alacağı belirlenmiş ve ianeyi gerçekleştirecek kadınlar konusunda kiliselerin mütevelli heyetlerine bilgi verilerek bu konuda kolaylık göstermeleri istenmiştir. Ayrıca konuyla ilgili Anadolu'nun iç bölgelerindeki kadın cemiyetlerine de talimatlar gönderilmiştir.⁷⁷

İzmir Rum basın organları ianenin sonraki günü başarılı geçtiğini duyurmuşlardır. Öyle ki *Tharros*'a göre her sosyal sınıftan kadın, “*büyük bir istekle harçlıklarını sunmuşlardır*”. Kollarında AEM'e ait bantlar taşıyan

⁷⁵ “İ Drasis Ellinidon [Kadınların Faaliyetleri]”, *Tharros*, 31 Mart (18 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2.

⁷⁶ “O Evangelismos Tis Theotoku [Meryem'e Çocuk Doğuracağıın Müjdelenmesi]”, *Foni Kiriya*, Tevhos [Sayı]: 12 (2808), 25 Martiyu [Mart] 2007, s. 45.

⁷⁷ “İ Foni Tis Ellinikis Mikras Asias [Helen Anadolu'nun Sesi]”, *Estia*, 4 Nisan (22 Martiyu [Mart]) 1922, s. 1; “Amina Ellinidon [Rum Kadınların Savunması]”, *Tharros*, 4 Nisan (22 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2; “Amina Ton Ellinidon [Rum Kadınlarının Savunması]”, *Amalthiya*, 4 Nisan (22 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2; “İ Ginekiya Drasis [Kadınların Faaliyetleri]”, *Amalthiya*, 5 Nisan (23 Martiyu[Mart]) 1922, s. 2.

ANADOLULU RUM KADINLAR SAVUNMA ÖRGÜTÜ VE FAALİYETLERİ

kadınlar bağışta bulunanın göğsüne AEM'in kokartını iştirirmişlerdir. Bağışların toplandığı sandıklar Omirion müdiresi Luizu ve EMA'nın temsilcisi Petridis gözetiminde açılarak sayılmışlardır. *Tharros* bir tablo halinde hangi kilisede ne kadar bağış toplandığını da vermiştir.

Tabro 1: AEM'in 7 Nisan (25 Mart) 1922'de topladığı ianenin kiliselere göre dağılımını gösteren tablo⁷⁸

Kiliseler	Kuruş	Drahmi
Evangelistria	12.635	325
Agia Fotini	8.080	102,75
Agios Dimitrios	6.800	72,10
Agios Ioannis	5.875,50	106,05
Metohiyu	3.895	95,10
Agia Ekaterini	3.632,50	43,50
Agios Georgios	2.307,50	30
Orfanotrofiyu [Yetimhane]	2.237,50	13,30
Nekrotafiyu [Kabristan]	1.812,50	123,50
Agios Trifonas	1.437,50	37
Ano Sinikias [Yukarı Mahalle]	767	10,30
Agios Apostolos	630	10,50
Agios Nikolaos	545	33
Toplam	50.655	1.002, 10

(Kaynak "O Htesinos Eranos [Dünkü İane]" *Tharros*, 8 Nisan (26 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2)

Tharros 31 Mart tarihli nüshasında Omirion müdiresi Eleni Luizu'nun, Paskalya yortusu münasebetiyle cephedeki Yunan askerlerine gönderilmek üzere öğrencilerine hediyelerden oluşan torbalar hazırlamalarını tavsiye ettiğini kaydetmiştir. Öğrencilerden gelen bu hediyeler, cepheyeye

⁷⁸ Gazeteler kuruş olarak toplanan miktarı 50.567 olarak vermişlerdir. Ancak gazetelerin her kilise için verdikleri rakamlar toplandığında, 50.655 çıkmaktadır. "Ginekiya Mikrasiatiki Amina [Kadınların Anadolu Savunması]", *Sinadelfos*, 9 Nisan (27 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2.

gönderilmek üzere yine Luizu'nun gözetiminde paketlenmiştir. Hatta harçlıklarıyla bazı öğrenciler AEM bağışçıları olmuşlardır.⁷⁹

Luizu, Anadolu'daki Rum kızlarının eğitiminde önemli figürlerden biriydi. Omirion'u 1881'den 1922 yılına kadar idare etmişti. Atina'daki ünlü Arsakion Lisesi mezunu olup, eğitimini Almanya ve Avusturya'da sürdürmüştü.⁸⁰ İzmir Rum toplumu içinde saygınlığı olan Luizu'nun tavsiyeleri öğrencileri tarafından yerine getirilmiş ve ilerleyen günlerde hediye torbaları Omirion'a ulaşmaya başlamıştır.⁸¹

Resim 2: 1920 yılı Omirion son sınıf öğrencileriyle Eleni Luizu

9 Nisan'da İzmir Rum basın organları AEM'in İzmir Rum okullarındaki tüm kız ve erkek öğrencileri harçlıklarıyla kendilerine yardıma çağıracağını duyurduktan sonra,⁸² ilerleyen tarihlerde bunu yapan okul ve

⁷⁹ "Amina Ellinidon [Rum Kadınların Savunması]", *Tharros*, 6 Nisan (25 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2.

⁸⁰ Frangulis, *a.g.m.*, s. 76.

⁸¹ "Ginekiya Organosis [Kadın Örgütü]", *Sinadelfos*, 2 Nisan (20 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2; "İ Drasi Ellinidon [Kadınların Faaliyetleri]", *Tharros*, 31 Mart (18 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2; "İ Foni Tis Ellinikis Mikras Asias [Helen Anadolu'nun Sesi]", *Estia*, 4 Nisan (25 Martiyu [Mart]) 1922, s. 1.

⁸² "Amina Ellinidon [Rum Kadınların Savunması]", *Patris*, 9 Nisan (27 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2.

öğrencileri örnek göstermişlerdir. Örneğin *Tharros*, “Yeniköy Rum Okulu” öğrencilerinin öğretmenleri Omiridu gözetiminde AEM’i desteklemek üzere 34 Türk lirası ile 34,5 drahmi topladıklarını sütunlarına taşımıştır.⁸³ *Sinadelfos*’ta ise “İzmir Merkez Kız Okulu”nun 646 paket hediye bağışında bulunduğu zikredilmiştir.⁸⁴ AEM’in Omirion’daki merkezine bizzat gelerek yardımda bulunan şahıs ve kuruluşlar da olmuştur ki, İzmir Rum basını tarafından bunun da altı çizilmiştir.⁸⁵

11 Nisan tarihli *Amalthiya*’dan öğrendiğimize göre bir önceki gün AEM üyelerinden oluşan bir heyet Başkomutan Anastasios Papulas’ın⁸⁶ karşısına çıkarak, Yunan askerlerine hediye dağıtmak üzere cepheye gitmek için kendilerine izin verilmesini istemiştir. Heyeti dinleyen Papulas, kurmay subaylarından Albay Ragkavis’e bu konuda AEM’e her türlü kolaylığın sağlanması talimatını vermiştir. Yine aynı haberde AEM heyetinin Afyon cephesine gideceği ve gerçekleştirilmiş olan ianeden elde edilen paranın bir bölümüyle askerlere dağıtılmak üzere sigara alınacağını öğrenmekteyiz.⁸⁷

Estia’da 13 Nisan’da “Bugün AEM’e mensup heyet, en ileri karakollardaki askerlere kadar hediye dağıtmak üzere hareket etmektedir” cümlesi yer almıştır.⁸⁸ *Amalthiya* dağıtılacakların listesini sigara paketleri, çeşitli okullardan gelen paketleri ihtiva eden on büyük çuval, konyak şişeleri ihtiva eden üç kasa, iki damacana şarap olarak vermiştir. Paketlerin her birinde sigara, çikolata, bir çift çorap ve çeşitli şekerlemeler bulunmaktadır. AEM heyetinin hediyeleri arasında demiryolu üzerindeki karakollara atılacak paketleri içeren iki çuval daha vardır.⁸⁹ *Amalthiya* 14 Nisan’da bu hediyelerden “12. Yunan Tümeni’ne dağıtılacak hediyeler” olarak söz

⁸³ “İ Drasi Ton Ellinidon [Rum Kadınların Faaliyeti]”, *Tharros*, 9 Nisan (27 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2.

⁸⁴ “Ta Dora Ton Adelfon [Kız Kardeşlerin Hediyeleri]”, *Sinadelfos*, 12 Nisan (30 Martiyu [Mart]) 1922, s. 3.

⁸⁵ “Amina Ellinidon [Rum Kadınların Savunması]”, *Patris*, 12 Nisan (30 Martiyu [Mart]) 1922, s. 1.

⁸⁶ Paraskevopoulos’tan sonra Anadolu’daki Yunan ordusuna başkomutanlık yapmış olan Anastasios Papulas, Balkan Savaşları esnasında seçkin bir piyade subayı olarak öne çıkmıştır. Kleanthus K. Bulalas, *İ Ellas Ke İ Sighroni Polemi [Yunanistan ve Yakın Tarihteki Savaşlar]*, Athina 1965, s. 278.

⁸⁷ “İ Ginekiya Drasis [Kadınların Faaliyetleri]”, *Amalthiya*, 11 Nisan (29 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2.

⁸⁸ “Amina Ellinidon [Rum Kadınların Savunması]”, *Estia*, 13 Nisan (31 Martiyu [Mart]) 1922, s. 3.

⁸⁹ “Ginekiya Drasis [Kadınların Faaliyetleri]”, *Amalthiya*, 13 Nisan (31 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2.

etmiştir.⁹⁰ *Sinadelfos* askerlere Paskalya yortusu hediyesini götüreren AEM mensuplarının Peridu ile Kara oldukları bilgisini vermenin yanında, götürülen hediyelere üç sandık çörek ve paskalya tatlılarıyla, 10 bin paket yazı malzemesini ilave etmiştir.⁹¹ “*Yazı malzemesi*” ile kastedilen, askerlerin mektup göndermelerine olanak sağlayacak malzemeler olmalıdır. Tümen komutanı Kallidopulos örgüte, “... *Komuta etmekte olduğum tümenin askerlerine silahşorlarına Paskalya yortusunda gönderdiğiniz hediyeler için örgütünüz üyelerine teşekkürlerimi iletiniz. Egeli Rum hanımların cephedeki askerleri ne denli mutlu ettiğini heyetinizin anladığını sanıyorum ki, ben de AEM’in vatansever gayretleri karşısında heyecanlandım*” cümleleri ile teşekkür etmiştir.⁹²

4. AEM’in Yunan Askerlerine ve Rum Göçmelere Yardım Faaliyetleri

AEM, Nisan ayı başlarında Anadolu’daki Yunan ordusuna gönderdiği yazısında, askerlere yardım amacıyla bir komisyon teşkil ettiklerini söyleyerek gereksinimlerini bildirmelerini istemiştir.⁹³ Askerlere yazışma adresi olarak Omirion verilmiştir.⁹⁴ *Amalthiya* 29 Nisan tarihli nüshasında askerler tarafından AEM’e 300 kadar mektup gönderildiği ve bunun üzerine 400 civarında paket hazırlandığı bilgisini sütunlarına taşımıştır.⁹⁵ Askerlerin talepleri arasında kitap da yer almıştır ki, AEM kitap sahibi olanlara seslenerek bu isteği gerçekleştirmeye çağırmıştır.⁹⁶ AEM’in cepheye gönderdikleri arasında mandolin ve gramofon da yer almıştır.⁹⁷ Buna rağmen Mayıs ayı sonunda gelen talepler o denli artmıştır ki, İzmir Rum basın

⁹⁰ “Ginekiya Drasis [Kadınların Faaliyetleri]”, *Amalthiya*, 14 Nisan (1 Apriliyu [Nisan]) 1922, s. 2.

⁹¹ “Ta Dora İs To Metopo [Cepheye Hediyeler]”, *Sinadelfos*, 15 Nisan (2 Apriliyu [Nisan]) 1922, s. 3.

⁹² “Ginekiya Drasis [Kadınların Faaliyetleri]”, *Amalthiya*, 6 Mayıs (23 Apriliyu [Nisan]) 1922, s. 1-2.

⁹³ “İ Ginekiya Drasis [Kadınların Faaliyetleri]”, *Amalthiya*, 6 Nisan (24 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2.

⁹⁴ “Dia Tus Oplitas [Silahşorlar İçin]”, *Sinadelfos*, 13 Nisan (31 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2.

⁹⁵ “İ Ginekiya Drasis [Kadınların Faaliyetleri]”, *Amalthiya*, 29 Nisan (16 Apriliyu [Nisan]) 1922, s. 2.

⁹⁶ “Amina Ellinidon [Rum Kadınların Savunması]”, *Tharros*, 9 Mayıs (26 Apriliyu [Nisan]) 1922, s. 1-2.

⁹⁷ “Amina Ellinidon [Rum Kadınların Savunması]”, *Tharros*, 12 Temmuz (29 İyuniyu [Haziran]) 1922, s. 2.

ANADOLULU RUM KADINLAR SAVUNMA ÖRGÜTÜ VE FAALİYETLERİ

organları taleplerin hemen karşılanamadığını duyurmak zorunda kalmışlardır.⁹⁸

İzmir Rum basın organları Mayıs sonu itibariyle AEM üyeleri tarafından Yunan askerlerine yazlık “keten” kıyafetler dikileceğini, örgütün bu amaçla kumaş satın aldığını kaleme almaya başlamışlardır. AEM tarafından Yunan askerlerine iç çamaşırları da dikilmiştir. Omirion’daki dikiş faaliyetleri yanında AEM, kıyafetlerin bir kısmını dikmek üzere Rum ailelerine dağıtmıştır.⁹⁹ Kanaatimizce 1922 yılının yaz aylarında Yunan ordusundaki askerlere kıyafet dikmek AEM’in en önemli faaliyeti olmuş ve bunu EMA ile işbirliği halinde yürütmüştür.¹⁰⁰

Tharros’ta “X. [H.]” imzası ile yayınlanan yazıda, Temmuz ayı ortalarında örgüt tarafından Omirion’da yürütülen çalışmalar aşağıdaki cümlelerle aktarılmıştır:

“... Birkaç gün önce tesadüfen Omirion’un önünden geçtim. AEM orada çalışmaktadır... Orada ortaya konan iş karşısında hayranlığımı göstermeden edemedim.

İç çamaşırı atölyesinde binlerce iç çamaşırı biçilmekte ve dikilmektedir. Kısa sürede birçok parça biçilmekte, nasıl daha az kumaş kullanılabileceği düşünülmektedir... Karargâh faaliyetlerini takdir ettiğinden dolayı onlara, hızlı bir şekilde askerlere iç çamaşırı dikmek üzere kumaş vermiştir. Muhtemelen [bu iş] şu ana kadar bitmiştir.

Tüm komisyonlardaki örgütlenme mükemmel ve sistemlidir. Depodaki giysi, ayakkabı, sigara, düğme, kitap, mandolin, ayna gibi bir sürü şeyin ne denli düzenli yerleştirildiğini görüp de şaşırılmamak mümkün değildir. Askerlerin ihtiyaç duyduğu şeyleri ihtiva eden paketler hazırlanıyor. Bunlar tartılıyor, deftere kaydedilip hemen gönderiliyor. Gerçekten de bu işleri ancak düzenli olan kadınlar yapabilirler.

Yazışma biriminde sevimli ve zeki genç kızların devasa işi beni epeyce alıkoydu. Onların yaptıkları işle ilgili iç huzurları sözlerinden, hareketlerinden ve yüzlerinden anlaşılıyordu. Her biri her gün askerlere kız kardeşleri olarak örgüt adına otuzar, kırkar mektup

⁹⁸ “Amina Ellinidon [Rum Kadınların Savunması]”, *Tharros*, 30 Mayıs (17 Maiyu [Mayıs]) 1922, s. 2.

⁹⁹ “İ Elliniki Mikrasiatiki Amina [Helen Anadolu Savunma]”, *Amalthiya*, 10 Ağustos (28 İyuliyu [Temmuz]) 1922, s. 2.

¹⁰⁰ “Dia Tus Prosfigas [Göçmenler İçin]”, *Tharros*, 25 Mayıs (12 Maiyu [Mayıs]) 1922, s. 2; “İ EMA Dia Ton Straton Mas [Ordumuz İçin EMA]”, *Tharros*, 8 Ağustos (26 İyuliyu [Temmuz]) 1922, s. 2.

NİLÜFER ERDEM

yazıyorlar... Son derece yorucu olan bu iş normal zamanlarda yapılabilecek bir iş değildir... Bitirirken AEM'li hanımları tebrik etmem gerekir. Bayan Peridu, Klapsi, Mihailidi, genç kızlar Papadopulu, Muzaki, Koridi ve diğerlerini...”¹⁰¹

AEM'in 1922 Mayıs'ı itibarıyla faaliyetlerine, Söke'de birikmiş olan Rum göçmenlere yardımlarını da eklemek gerekir.¹⁰² 14 Mayıs'ta *Amalthiya*, göçmenlere yardım götüreceği AEM heyetinin Raptopulu, Omiru, Laskari, Kara ve Peridu'dan oluşacağı bilgisini paylaşmıştır. Söke'ye giden AEM heyeti üç gün boyunca genellikle kadın ve çocuklardan oluşan ve sayıları 3000 kadar olan göçmenlere elbise, şekerleme ve sabun dağıtmış, döndükten sonra Rum basın organları kanalıyla un tüccarlarına seslenerek göçmenlere yardım etmelerini rica etmiştir. Göçmenlere yardım için Söke'ye giden AEM heyeti, demiryolu hattı boyunca bulunan Yunan karakollarındaki askerlere de hediyeler götürmüştür. Aynı dönemde bir başka AEM heyeti de 7. Yunan Tümenine hediyeler ulaştırmıştır.¹⁰³

8 Temmuz'da İzmir Rum basın organlarında AEM'in, Julius takvimiyle 25 Mart ile 25 Mayıs 1922 arasındaki faaliyetlerine dair bir rapor yayımlanmıştır. Buna göre AEM söz konusu tarihler arasında Yunan askerleri için 845 fanila, 1295 çift çorap, 1536 mendil, 408 havlu, 13400 kutu sigara, 9 asker donu satın almıştır. Ayrıca AEM'e çeşitli şahıslar tarafından 15000 kutu sigara hediye edilmiştir. Raporla bu iki ay içerisinde AEM'in yaptığı büyük sevkiyatlar özetlenmiştir. Buna göre Paskalya yortusunda 12. Yunan Tümenine 15000 paket sigara ve her biri 1 fanila, 1 mendil, 5 paket sigara, 2 çikolata içeren 350 paket, 1 kasa konyak, 1 kasa çörek ve 1 kasa yumurta dağıtılmıştır. Söke'ye giden heyet göçmenlere dağıttığı 42 çuval giyecek, 1 çuval sabun, 400 tarak, 5 okka şeker, 1 küçük kasa bisküvi yanında askerlere 2300 paket sigara ve 1 kasa konyak dağıtmıştır. Söke'deki göçmenlere ayrı bir parti olarak çeşitli giysilerden oluşan 42 çuval daha gönderilmiştir. Bunlardan ikisi yeni çamaşırlar ve keten elbiseler içermektedir. AEM, 1. Yunan Tümeninin yaralılarını taşıyan birime 150 paket sigara, 4 şişe konyak ve 10 kutu süt vermiştir. Arhimandrit Hrisostomos ile cepheye giden heyete

¹⁰¹ “Mikrasiatiki Amina Ellinidon Kirion [Rum Hanımların Anadolu Savunması]”, *Tharros*, 12 Temmuz (29 İyuniyu [Haziran]) 1922, s. 1.

¹⁰² “Dia Tus Prosfigas [Göçmenler İçin]”, *Tharros*, 11 Mayıs (28 Apriliyu [Nisan]) 1922, s. 2.

¹⁰³ “İ Anahoris Tis Epitropis [Heyetin Ayrılışı]”, *Tharros*, 13 Mayıs (30 Apriliyu [Nisan]) 1922, s. 2; “Ginekiya Drasis [Kadınların Faaliyetleri]”, *Amalthiya*, 14 Mayıs (1 Maiyu [Mayıs]) 1922, s. 1; “Epanodos Epitropis [Heyetin Geri Dönüşü]”, *Amalthiya*, 19 Mayıs (6 Maiyu [Mayıs]) 1922, s. 2.

ANADOLULU RUM KADINLAR SAVUNMA ÖRGÜTÜ VE FAALİYETLERİ

AEM tarafından 2000 paket sigara, 200 gömlek, 40 İncil, 12 kitap ve 300 zarf teslim edilmiştir. Raporda bunların arhimandrit tarafından hangi Yunan birliğine götürüldükleri bilgisi yer almamıştır. AEM, 3. Yunan Topçu Birliğine 114 paket sigara, 14 gömlek, 14 asker donu, 14 çift çorap, 14 fanila ve 140 zarf dağıtırken, 1. Yunan Tümenine 1 sandık yumurta ve 150 paket sigara dağıtmıştır. Bu iki ay süre içerisinde AEM'in askerlere göndermiş olduğu paket sayısı 2134'tür. Temmuz ayında bir günde örgüt tarafından askerlere gönderilen paket sayısı ise yüzün üzerindedir. Raporda AEM'in en önemli icraatlarından birinin askerler için iç çamaşırları hazırlamak olduğu ve bu amaçla örgüte Yunan ordusu tarafından 10000 metre kumaş teslim edildiği ve bunların dikme işleminin bir ay içerisinde tamamlanacağı bilgisi de yer almıştır.¹⁰⁴

AEM Merkezi haricinde şubeleri de Yunan askerlerine yardım faaliyetleri yürütmüşlerdir. Örneğin örgütün Karantina Şubesi, 1. Askeri Hastanede yatmakta olanların küçük ihtiyaçlarını karşılamak üzere ayda 30 lirasını ayırmaya karar vermiştir. Ayrıca örgütün bu şubesine mensup olan kadınlar, askerlerle ilgilenmek üzere düzenli olarak hastaneleri ziyaret etme sorumluluğunu üstlenmişlerdir.¹⁰⁵ Bandırma şubesi de düzenli hastane ziyareti gerçekleştirmenin yanında askerlere 1400 kutu sigara göndermiş ve Yunan kolordu komutanından en önemli ihtiyaçlarının kendilerine bildirilmesini istemiştir.¹⁰⁶ Karşıyaka şubesi Bayan Focea gözetiminde askerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik iane gerçekleştirdiği gibi,¹⁰⁷ Kasaba (Turgutlu) şubesi de askerlere giysi ve sigara göndermiştir.¹⁰⁸ Seydiköy Şubesi gerçekleştirdiği ianede 1052 Mecidiye ve 119 drahmi toplamıştır.¹⁰⁹

¹⁰⁴ "Amina Ellinidon [Rum Kadınların Savunması]", *Tharros*, 8 Temmuz (25 İyuniyu [Haziran]) 1922, s. 1-2.

¹⁰⁵ "Amina Ellinidon [Rum Kadınların Savunması]", *Tharros*, 27 Haziran (14 İyuniyu [Haziran]) 1922, s. 2.

¹⁰⁶ "Amina Ellinidon Panormu [Bandırmalı Rum Kadınların Savunması]", *Tharros*, 30 Haziran (17 İyuniyu [Haziran]) 1922, s. 2.

¹⁰⁷ "O Eranos Tu Çıgaru Tu Stratu [Askerin Sigarası İçin İane]", *Estia*, 3 Temmuz (20 İyuniyu [Haziran]) 1922, s. 3.

¹⁰⁸ "Amina İs To Esoteriko [İç Bölgelerdeki Savunma]", *Amalthiya*, 20 Temmuz (7 İyuliyu [Temmuz]) 1922, s. 2.

¹⁰⁹ "Amina Ellinidon [Rum Kadınların Savunması]", *Amalthiya*, 7 Temmuz (24 İyuniyu [Haziran]) 1922, s. 2.

5. AEM'in Yunanistan ve Batı Devletlerindeki Kadın Kuruluşlarıyla İrtibatı

2 Nisan 1922 tarihli İzmir Rum basın organlarında AEM'in, "Anadolu'da Türklerle savaşırken hayatını kaybeden müttefik askerlerinin ailelerine ait listelerin" ilgili devletlerin Atina elçiliklerinden istenmesine karar verdiği ve listelerde yer alanlara Anadolu Rumlarını desteklemeleri çağrısı yapacağı bilgisi yer almıştır.¹¹⁰ Bundan da çarpıcı olarak basın organları AEM'in, Anadolu ve Trakya ile ilgili verilerle görüşlerini küçük bir kitapçık haline getirerek çeşitli şahıs ve kuruluşlara göndereceğini sütunlarına taşımışlardır. Bu kitapçık Yunanca, İngilizce ve Fransızca olarak hazırlanacaktır.¹¹¹ Bu girişimlerin gerçekleşip gerçekleşmediğini söyleyemsek de basın organları aynı ay içerisinde AEM'in Yunanistan ve batı devletlerindeki kadın kuruluşlarıyla iletişime geçtiğine dair haberleri duyurmuşlardır. Örneğin 6 Nisan tarihli *Amalthiya*'da, Atina'daki "Kadın Hakları İçin Mücadele Cemiyeti'nin [Sindesmos İper Ton Dikeyomaton Ton Ginekon]" AEM'e sıcak bir mesaj gönderdiği bilgisi yer almıştır.¹¹² *Patris* 10 Nisan'da Yunanistan'daki kadın cemiyetlerinin, Avrupa ve Amerika'daki kadın cemiyetleri ile Milletler Cemiyeti'ne, "Anadolu'nun yeniden Türk hâkimiyetine girmemesi ve halkına bağımsızlık verilmesi" konusunda başvurduklarını AEM'e bildirdiklerini sütunlarına taşımıştır.¹¹³ AEM'le diyaloga geçmiş Atina'daki kadın kuruluşlarından biri de "Sosyalist Kadınlar Kulübü [Sosyalistikos Omilos Ginekon]"dür.¹¹⁴ Tüm bu gelişmeler AEM'in farklı kesimlerden kadın kuruluşları ile iletişime geçtiğinin ve girişimleriyle Milletler Cemiyeti'ne kadar ulaşabildiğinin işaretidir.

Tharros'un 20 Nisan tarihli nüshasında yer alan habere göre AEM'e her gün Yunanistan'daki kuruluşlardan destek mektupları gelmektedir. Öyle ki AEM'e Patra'da yayınlanan "Ellinikos Logos [Yunan Söylevi]" gazetesi müdürü İliopulos'un gönderdiği mektupta, "Korkunuzun sesi ve amacınızın

¹¹⁰ "Ginekiya Organosis [Kadın Örgütü]", *Sinadelfos*, 2 Nisan (20 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2; "İ Ginekiya Organosis [Kadın Örgütü]", *Estia*, 2 Nisan (20 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2; İ Ginekiya Organosis [Kadın Örgütü]", *Amalthiya*, 2 Nisan (20 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2.

¹¹¹ "Elliniki Mikrasiatiki Amina [Helen Anadolu Savunma]", *Estia*, 27 Nisan (14 Apriliyu [Nisan]) 1922, s. 3; "İ Diyamartiriye Ton Ginekiyon Organoseon [Kadın Örgütlerinin İtirazları]", *Tharros*, 27 Nisan (14 Apriliyu [Nisan]) 1922, s. 2.

¹¹² "Ginekiya Drasis [Kadın Faaliyetleri]", *Amalthiya*, 6 Nisan (24 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2.

¹¹³ "Amina Ton Ellinidon [Rum Kadınlarının Savunması]", *Patris*, 10 Nisan (28 Martiyu [Mart]) 1922, s. 2.

¹¹⁴ "Amina Ellinidon [Rum Kadınların Savunması]", *Tharros*, 11 Nisan (29 Martiyu [Mart]) 1922, s. 1-2.

kutsallığı her Helen'in kalbinde yankı bulmaktadır. Manevi desteğimizi size bütün sıcaklığıyla gönderiyoruz. Maddi yardımımızı ... size olan hayranlığımızın ve kardeşliğimizin küçük bir vergisi olarak kabul ediniz. Helen kalbimizle saygıdeğer mücadelenizin zaferini dileriz” cümleleri yer almıştır. İliopulos mektubuna 100 drahmi iştirakmiştir.¹¹⁵ Benzer şekilde “Karaferyeli Kadınların Fakirlere Yardım Uhuvveti [Filoptohos Adelfotis Kirion Verias]” de AEM’i hissettiklerini ve desteklediklerini açıklamıştır.¹¹⁶ Midillili kadınlar AEM için iane gerçekleştirmeye karar vermişlerdir.¹¹⁷

AEM’in yardım çağrılarında Girit’teki Helen kadınlarına ait dernekler de olumlu yanıt vermişlerdir. Örneğin “Resmo Kadınlar Birliği [Sillogos Ton Kirion Rethimnis]” öncülüğünde AEM’i desteklemek adına iane tertip edilmiştir.¹¹⁸ Resmolu kız lisesi öğrencileri de AEM’e gönderdikleri mektuplarında, İzmirli kadınların, erkeklerinin yanındaki mücadelesini takdirle karşıladıklarını ifade etmişlerdir.¹¹⁹ AEM’in çağrılarında “Kandiye Kadınlar Birliği [Sillogos Ton Kirion İrakliyu]” ise “*Çağrınızı büyük bir heyecanla okuduk. Kısaca insanüstü çabanızı takip ettiğimizi, düşüncemiz ve kalbimizle yanınızda olduğumuzu ifade ederiz. ... Sizin heyecanınızı hissedip, sizin için üzülüyoruz. Talimatlarınızı bekliyor ve çabanıza katılıyoruz. Elimizden geldiğince yardımda bulunacağız...*” cümleleriyle yanıt vermiştir.¹²⁰ Diğer taraftan AEM’le diyalog halindeki Hanya’daki Helen kadınlarına ait kuruluşlar, Yunan hükümetine ve müttefik devletlerin halklarına seslenerek, bir gün Anadolu’nun yeniden Türklerin idaresine geçmesi ihtimalini “*!haksızlık*” olarak değerlendirdiklerini dillendirmişlerdir.¹²¹

¹¹⁵ “Amina Ellinidon [Rum Kadınların Savunması]”, *Tharros*, 20 Nisan (7 Apriliyu [Nisan]) 1922, s. 1-2.

¹¹⁶ “Ke İ Veria İper Tu Agonos [Vera Da Mücadele Lehine]”, *Tharros*, 27 Nisan (14 Apriliyu [Nisan]) 1922, s. 1-2.

¹¹⁷ “Energiye Kiriyon En Mitilini [Midillili Hanımların Faaliyetleri]”, *Amalthiya*, 17 Mayıs (4 Maiyu [Mayıs]) 1922, s. 2.

¹¹⁸ “Ginekiya Drasis [Kadın Faaliyetleri]”, *Amalthiya*, 30 Nisan (17 Apriliyu [Nisan]) 1922, s. 2; “Amina Ellinidon [Rum Kadınların Savunması]”, *Tharros*, 9 Mayıs (26 Apriliyu [Nisan]) 1922, s. 1-2.

¹¹⁹ “Amina Ellinidon [Rum Kadınların Savunması]”, *Tharros*, 11 Mayıs (28 Apriliyu [Nisan]) 1922, s. 2.

¹²⁰ “E Kiriye İrakliyu [Kandiyeli Hanımlar]”, *Estia*, 9 Mayıs (26 Apriliyu [Nisan]) 1922, s. 3.

¹²¹ “Ekkllisis Ginekon Kritis [Giritli Kadınların Çağrısı]”, *Tharros*, 1 Haziran (19 Maiyu [Mayıs]) 1922, s. 2.

AEM'in yardım çağruları bir süre sonra Yunanistan'daki kadın kuruluşlarının ekonomik desteğine dönüşmüştür. Örneğin Kandiye'den gönderilen 1300 drahmi ile Resmo'dan gönderilen 1500 drahmi, AEM'in "Eskişehir cephesine gönderdiği yardımlar için" kullanılmıştır.¹²² Resmolu liseliler, Anadolu'daki Yunan ordusunu desteklemek üzere 1966,55 drahmi toplamışlardır.¹²³ AEM'e Resmo Kadınlar Birliği tarafından ise Temmuz ayında Atina Bankası kanalıyla 2230 drahmi gönderilmiştir.¹²⁴

AEM Nisan ayında Filadelfiya'daki bir gazete kanalıyla ABD'deki kadın kuruluşlarına seslenmiş, Yunanistan'ın Anadolu'ya müttefikler tarafından çıkarıldığını, şimdi ise Anadolu'yu terk etmesinin istendiğini söyleyerek, maddi ve manevi destek talebinde bulunmuştur.¹²⁵ AEM'in bu doğrultudaki çağrularına Batı Pensilvanya'daki kadın dernekleri konfederasyonundan gelen yanıtta, konuyla ilgili "Washington"a yazacakları bilgisi yer almıştır. Söz konusu mektup, "Umarım gayretlerimizin size faydası olur" cümlesiyle sona ermiştir.¹²⁶ Bir başka deyişle AEM, Anadolu ve Yunanistan'daki kadın kuruluşları ile diyalog kurmakla yetinmemiştir. Amerika örneğinde gördüğümüz gibi batılı devletlerdeki kadın kuruluşlarından aldığı destek, dış bağlantılarının da olduğunu düşündürmektedir.

22 Temmuz tarihinde *Tharros*, Yunan başkomutanın emri ve metropolitliğin bununla ilgili genelgesi uyarınca kiliselere boş tabutlar yerleştirilerek savaşta hayatını kaybeden Yunan ordusu mensupları için anma ayinleri gerçekleştirileceğini duyurmuştur. Tarihini belirleyemediğimiz bu ayinlerin metropolitlikte gerçekleştirilecek olanında, üst düzey Yunan subayları da hazır bulunacaklardır. *Tharros*, metropolitliğe yerleştirilecek tabuta çelenk koyacak kurum ve kuruluşlar arasında EMA ile birlikte AEM'i de saymıştır.¹²⁷ İzmir Rum basın organlarında AEM ile ilgili rastladığımız son

¹²² "Amina Ellinidon [Rum Kadınların Savunması]", *Estia*, 11 Haziran (29 Mayıs) 1922, s. 3.

¹²³ "İ Sindromi Ton Ellinidon Kritis [Giritli Rum Kadınların Katkısı]", *Tharros*, 17 Haziran (4 İyuniyu) 1922, s. 2.

¹²⁴ "Amina Ellinidon [Rum Kadınların Savunması]", *Amalthiya*, 7 Temmuz (24 İyuniyu) 1922, s. 2.

¹²⁵ "Amina Ellinidon [Rum Kadınların Savunması]", *Estia*, 21 Nisan (8 Apriliyu) 1922, s. 3.

¹²⁶ "O Agon Ton Ellinidon [Rum Kadınların Mücadelesi]", *Tharros*, 13 Temmuz (30 İyuniyu) 1922, s. 2.

¹²⁷ "İroika Mnimosina [Kahramanca Anma Ayinleri]", *Tharros*, 22 Temmuz (9 İyuliyu) 1922, s. 2.

ANADOLULU RUM KADINLAR SAVUNMA ÖRGÜTÜ VE FAALİYETLERİ

haber 18 Ağustos tarihli olup, örgütün İzmir'deki İngiltere konsolosluğu aracılığıyla Lloyd George'a, her zaman Rumların yanında yer aldığı için minnet ve teşekkür mesajı gönderdiğiyle ilgilidir.¹²⁸

Sonuç

Bir erkek örgütü olan EMA'nın ardından AEM'in kuruluşu, Yunanistan'ın Megali İdea hedeflerinden biri olarak Osmanlı topraklarındaki Ortodoks Rumlara önemli oranda "Yunan ulusçuluğunu" aşıladığının kanıtıdır. Çünkü İzmir Rum toplumunun önde gelenleri tarafından kurulan EMA'ya paralel AEM, İzmir'in eğitilmiş ve önde gelen Rum ailelerine mensup kadınlar tarafından kurulmuştur. Bu durum Rum okullarında erkek veya kız, çocukların Yunan idealleriyle nasıl şekillendirildiklerini gözler önüne sermektedir. Üstelik Osmanlı topraklarındaki Rum okulları sadece Batı Anadolu ve Marmara bölgesi ile sınırlı olmayıp, Ortodoks nüfusun yaşadığı tüm Anadolu coğrafyasına yayılmış ve burada Anadolu Hıristiyanlarının mezhep değiştirmesine yönelik faaliyet gösteren misyoner okullarıyla rekabet halinde olmuştur. Yunan Devleti'nin sunduğu normlarda faaliyet gösteren Rum okullarında, anadili Yunanca olmayan Ortodoksların da Helenleştirilmesi (Yunanlaştırılması) amaçlanmıştır.

AEM merkezi olarak, Yunanistan'ın Anadolu Harekâtı boyunca bir bölümü Yunan ordusu tarafından kullanılan, aynı zamanda Anadolu'daki Rum okullarına öğretmen yetiştiren Omirion'u seçmiştir. Aslında XX. yüzyılın başlarından itibaren bu tip örgütlenmeler için yabancı ya da azınlık okullarının seçildiğine dair başka örnekler de vardır. Örneğin Pontus Rum Cemiyeti, Merzifon Amerikan Koleji içinde kurulmuştur. İşaret ettiğimiz örgütlenmeler sebebiyle Cumhuriyet döneminde haklı olarak bu tip okullar için düzenlemelerle denetim getirilmiştir.

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren okullara paralel Makedonya, Trakya ve Anadolu'da eğitime veya fakirlere yardım gibi amaçlarla pek çok Rum cemiyeti kurulmuş, bu cemiyetlerin önderleri Yunanistan'da yetişenler ve onların yetiştirdikleri arasından çıkmıştır. AEM'in Anadolu'daki tüm Rum kadın cemiyetlerini Yunan ordusuna destek vermek konusunda harekete

¹²⁸ "Amina Ellinidon [Rum Kadınların Savunması]", *Amalthiya*, 18 Ağustos (5 Avgustu [Ağustos]) 1922, s. 2; "Evgnomosini Ellinidon [Rum Kadınların Minneti]", *Patris*, 18 Ağustos (5 Avgustu [Ağustos]) 1922, s. 1.

NİLÜFER ERDEM

geçirmesi, Rum cemiyetlerinin görünürdeki eğitim veya fakirlere yardım gibi amaçlarının ötesinde Yunan ulusçuluğuna hizmet ettiklerini ortaya koyar niteliktedir. Rum kadınlarına ait cemiyetler, AEM’le iletişime geçtikten sonra kolayca örgütün şubelerine dönüşmüşlerdir.

AEM’li kadınların oldukça aktif oldukları söylenmelidir. Anadolu Rum erkeklerin Yunan ordusunda savaştıklarını göz önünde bulundurarak AEM’in neden bu denli faal olduğunu, Rumları maddi ve manevi her şeylerini ortaya koymaya çağırdığını anlayabiliriz. Rumlar 1919’dan itibaren, bir gün Yunan ordusunun Anadolu’yu terk edebileceğini düşünmeden hareket etmişlerdir. EMA ile birlikte AEM’in faaliyetleri, Yunanistan’ın Anadolu’yu terk etme ihtimali karşısında Rumların ellerindeki son kozu oynamaları olarak değerlendirilmelidir.

Diğer taraftan Türk ulusu, zafer için varını yoğunu ortaya koymuştur. Türk kadınları cephede erkeklerinin yanında savaştıkları gibi, cephe gerisinde imalathanelerde çalışıp ordu için kağıtlarla cephane taşımışlardır. Böyle bir durum söz konusuysen AEM’in Türk topraklarında işgalci konumunda olan Yunan ordusuna yardım girişimleri ve sevk ettiği ürünler bizi daha fazla düşündürmektedir. Güvenin ve komşuluk ilişkilerinin bozulduğu bir ortamda Lozan’da alınan mübadele kararının haklılığını da gözler önüne sermektedir.

KAYNAKÇA

Resmi Yayınlar

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, İçtima Senesi: 1, Cilt: 1, 3. Baskı, TBMM Matbaası, Ankara 1959.

Sürelî Yayınlar

1. İzmir Rum Basın Organları

Amalthiya

Estia

Patris

Sinadelfos

Tharros

2. Yunanistan Basın Organları

Foni Kiriya

Makedonia

Skrip

Kitaplar ve Makaleler

AGGELOMATİS, Hr. Em., *To Hroniko Tis Megalis Tragodias*, 2i Ekdosi, Ekdosis Estia, Athina 1971.

BERBER, Engin, “Batı Anadolu Rumlarının Son Fedakârlığı Ya Da 9 Eylül 1922’yi Önleyemeyen Bir Askeri Yapılanma – Küçük Asya Savunma Örgütü”, *Cumhuriyet Gazetesi 9 Eylül İzmir’in Kurtuluşu Özel Eki*, 9 Eylül 2006, s. 64.

BULALAS, Kleanthus K., *İ Ellas Ke İ Sighroni Polemi*, Athina 1965.

ÇANAKARİS, Vasilis İ., *Dakrismeni Mikrasia 1919-1922*, Ekdosis Metehmio, Athina 2007.

DELTA, Pinelopi, *Eleftherios K. Venizelos*, Athina 1978.

DRAGUMİS, İon, *O Ellinismos Mu Ke İ Ellines*, Ekdosis Nea Thesis, Athina 1991.

ERDEM, Nilüfer, “Yunan Kaynaklarına Göre 1922 Yılında Batı Anadolu’da Otonom Devlet Kurmaya Yönelik Faaliyetler”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: XIV, Sayı: 29, 2014, ss. 97-140.

FRANGULİS, Athanasios, “İ Ekpedefsi Ton Ginekon Sti Smirni Ke To Omirio Parthenagogio”, *7o Simposio İ Thesi Ke O Rolos Tis Mikrasiatissos Kata Tus Neoterus Hronus Eos To 1922 Praktika*, Ekdosis KE.Mİ.PO., Nea İonia, 2016, ss. 67-78.

GAZİ Mustafa Kemal, *Nutuk*, Cilt: 2, 4. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999.

HACİANTONİYU, Kostas, *Mikra Asia – O Apeleftherotikos Agonas 1919-1922*, Ekdosis Pelasgos, Athina 1994.

NİLÜFER ERDEM

İĞDEMİR, Uluğ, *Sivas Kongresi Tutanakları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999.

İNÖNÜ, İsmet, *Hatıralar*, Cilt: 1, Bilgi Yayınevi, Ankara 1985.

İzmir 1920, Haz. Engin Berber, Akademi Kitabevi, İzmir 1998.

KİTROMİLİDİS, Pashalis M., “Noeres Kinotites Ke Í Aparhes Tu Ethniku Zitimatós Sta Valkania”, *Ethniki Taftotita Ke Ethnikismos Sti Neoteri Ellada*, Ekdotis Morfotiko Ídrima Ethnikis Trapezis, Athina, 1997, ss. 53-131.

KOLTUK, Nuran, *Bati Anadolu’da Kuva-yı Milliye’nin Askeri ve Mali Kaynakları (Mayıs 1919-Kasım 1920)*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2015.

MUÇOPULOS, N. & VAKALOPULOS, K. & KESOPULOS, Ap., *Alismonites Patrides – Í Fotodotra Mikrasia*, Ekdotis Ciambiris Piramida, Thessaloniki, b.t.y.

PSOMİADİS, Haralambos, *Í Telefteya Fasi Tu Anatoliku Zitimatós*, Ekdotis Efesos, Athina 2004.

SKULATU, V. & DİMOPULOS, N. & KONDİ, S., *Ístoria Neoteri Ke Sighroni (1789-1909)*, Organismos Ekdotseos Didaktikon Vivlion, Athina 2000.

ŞAHİN, M. Süreyya, *Fener Patrikhanesi ve Türkiye*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1996.

TOBROS, Nikos, “Í Somatiaki Drasi Ton Mikrasiatissos (1877-1922): Hori Politikon Kinitopiyiseon”, *7o Simposio Í Thesi Ke O Rolos Tis Mikrasiatissos Kata Tus Neoterus Hronus Eos To 1922 Praktika*, Ekdotis KE.MÍ.PO., Nea İonia, 2016, ss. 93-110.

VAKALOPULOS, Ap. E., *Nea Elliniki Ístoria 1204-1985*, 3i Ekdoti, Ekdotis Vanyas, Thessaloniki 1988.

VELİDEDEOĞLU, H. V., *İlk Meclis*, 2. Baskı, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1990.

ANADOLULU RUM KADINLAR SAVUNMA ÖRGÜTÜ VE FAALİYETLERİ

VEREMİS, Thanos, *Megali Ellines – Eleftherios Venizelos*, Ekdosis Skai, Neo Faliro 2009.

VUTYERİDİS, İlias P., *İ Ekstratia Peran Tu Saggariyu*, Tipis D. Deli, Athina 1922.

İnternet Kaynakları

ARHONTAKİS, Georgios, “O Ellinikos Tipos Tis Smirnis”, <http://www.enosismyrneon.gr>, (24.04.2020).

“Arsakion”
<http://www.history.arsakeio.gr/index.php/2008-17-13-09-45-07/16-stathmoi>, (08.05.2020).

“Omiron Parthenagogiyon Smirnis (1881 Os 1922)”
<http://2gym-n-smyrn.att.sch.gr/history.html>, (25.04.2020).

“Sholi Omiron Smirnis”,
<http://asiaminor.ehw.gr/Forms/fLemmaBody.aspx?lemmaId=6405>, (25.04.2020).

“Zapion (Zapyon)”
<http://www.zapyonrumlisesi.k12.tr/hakkimizda/>, (08.05.2020).

Diğer Kaynaklar

Egkiklopedia 2002